

DE WEGRAND

Net als de planten van de stortplaats, moeten die welke op de wegrand voorkomen zich tegen voorbijlopende mensen verdedigen, zodat sappige en weerloze planten er onmogelijk kunnen stand houden en alras door stinkende, brandende, stekende of giftige worden vervangen. Dapper verdedigen zij zich, de planten van de wegrand en brengen het op deze gevaarlijke plaats tot bloeien en vrucht dragen. Al de schermbloemigen die hier groeien hebben ruwe behaarde stengels en ruikend loof. Viesruikend is het robbertskruid en de geur van de absintalsems (*Artemisia absinthium*) is bij heel warm weer bijzonder sterk. Het boerenwormkruid (Tanacetum) vertoont hier zijn gele knoppen op de droogste plaatsen, de diepgaande wortels en de fijnverdeelde bladeren beschutten de plant tegen de grootste hitte, de aromatische reuk van bladeren en bloemen tegen het afvreten. In de nazomer wordt deze

Distelvlinder *Cynthia cardui*

plant door zijdebijtjes bezocht en wel door de soort *Colletes daviesanus* die gangen graaft in leemwanden en ze met een zijdeachtig dun spinsel bedekt. De zwarte nachtschade vormt giftige bessen, het ijzerhard blauwe bloempjes op sterke, moeilijk af te rukken stengels. Even moeilijk af te trekken zijn de bladeren van de kleine klis, onaangenaam om aan te raken die van de ruwharige smeewortel en van het slangenkruid. Smeewortel

(*Symphytum*) is een van onze

schoonste zomerplanten; hij groeit overal

op vochtige grond, in hangende bloemen wordt honig afgezonderd aan de voet van het vruchtbeginsel zodat hij alleen door langtongige bijen kan bereikt worden. Na de bestuiving groeit de kelk voort en blijft gesloten tot de vrucht rijp is, de zaadjes die vlezig ahangsels vertonen, worden misschien door mieren verspreid. Allerlei distels hebben de wegrand als woonplaats verkozen. de stengels zijn dicht met stekels bezet en ook de bladeren zijn met doornen gewapend. Rond het hoofdje staat een krans van puntig uitlopende blaadjes. De purperen hoofdjes worden druk door bijtjes en vlinders bezocht. In de Zomer vergasten er zich allerlei metselbijen en hun parasietbijen, ook behangersbijen komen ze graag bezoeken en onder de vlinders is het de distelvlinder (*Cynthia cardui*) wiens bedoornde rupsen op distels maar ook op brandnetels leven, een trouwe bezoeker. Zoals zijn verwanten, de admiraal en de dagpauwoog heeft hij de gewoonte steeds op dezelfde plaats terug te keren wanneer hij verjaagd wordt. Heeft hij die lievelingsplaats eenmaal uitgekozen, dan komt hij er vol koppigheid steeds weer naar toe gezweefd. De distelvlinder heeft zwarte met witte stippels versierde vleugeltoppen, verder zijn de vleugels rood en zwart. Op de onderzijde van de achtervleugels vertoont hij schone blauwe of violette oogvlekken. Hij behoort tot die soort vlinders, die soms gezellig leven en grootse zwermen vormen, welke in massa van

plaats tot plaats zwerven. Ook de rupsen verenigen zich soms en ondernemen gezamenlijk grote verhuizingen als het voedsel schaars wordt. Een van onze distels is een prachtig opvallend gewas, namelijk de kaardebol. De grote tegenoverstaande bladeren zijn met elkaar tot een open kom samengegroeid, waarin regenwater zich ophoopt. De stengel steekt uit het water omhoog, zodat kleine kruipende insecten de bloemhoofdjes niet kunnen bereiken. De wolfsmelksoorten bevatten een brandende melkstof. De wilde peen (*Daucus*) heeft sterk ruikend loof, midden in de schermen bevindt zich een klein onvruchtbaar bloempje met zwart violette kleur, dat bij vluchtig bekijken er als een insect uitziet. Men heeft opgemerkt dat de geiten alleen de schermen afgrazen waarop dit violette bloempje ontbreekt. Vele planten van de wegrand worden door de wind bestoven: Artemisia's, netels, weegbree en grassen zijn alle windbloeiërs. De breedbladerige Weegbree (*Plantago major*) maar ook de smalle Weegbree (*P. lanceolata*) komen hier voor; de bladeren zijn taai en met dikke nerven doorlopen. Deze planten gedragen zich zeer vernuftig. Groeien ze ongestoord op weinig begane wegen, dan zijn de, in rozet staande bladeren, schuin opgericht en zelfs, wanneer ze door oudere planten zijn omringd, recht naar boven gericht; maar zodra de weg veel gebruikt wordt leggen de bladeren zich plat en drukken zich zo dicht mogelijk tegen de grond om alle letsel zoveel mogelijk te vermijden. Een eigenaardige droogte aanpassing wordt vertoond door de wilde sla (*Lactuca scariola*). In de schaduw schikken de bladeren zich spiraalvormig rond de stengels.

Tabanus bovinus

In volle zon richten zij zich loodrecht op zodat hun bladschijf in de noord-zuidrichting wordt gebracht en de kanten alleen aan de stralen zijn blootgesteld hetgeen de verwarming van het blad en ook de verdamping aanzienlijk vermindert. Boven de wegen schieten machtige libellen voorbij en zweven grote dazen (*Tabanus*) waaronder de runderdaas (*T. bovinus*) een prachtige vlieg, wel 4 cm. lang. Groene banden lopen door de purperen facetogen, gele driehoeken tooien het grijze achterlijf. De runderdaas valt vooral weidedieren aan. De wijfjes leggen hun eieren in parelhopen op waterplanten. De larven leven in het water en makend jacht op insecten-maden. Zwaluwen flitsen voorbij en maken ijverig jacht op zweefvliegen en muggen.

Vleermuizen fladderen er in de schemering. In de winter wordt de wegrand door allerlei vogels bezocht, aangetrokken door de zaaies van distels, kliezen en weegbree. Het zijn sijsjes en kneutjes maar vooral gewone vinken. Distelvinken (*Carduelis elegans*) en kepen. De distelvinken vliegen in de herfst overal in grote troepen. Ze zijn niet schuw en tonen ons van ver de gele banden op de vleugels en het rood gekleurd voorhoofd; hun lied is trillend de lokroep "stiplit" of "didlit". De vlieglijn bestaat uit afgeplatte bogen, de

vlucht is snel en met rukken, daar de vogel de vleugels nu eens ver uitspreidt, dan weer plotseling tegen het lichaam drukt. Het nest hangt in een gaffel van de takken, het is sterk

Mutilla

Cicindela campestris

gebouwd en buiten versierd met spinnenwebben en korstmossen. Daarin liggen 4 tot 6 blauwgroene eieren met roodbruine en asgrijs gestippeld; de jongen worden met kerfdieren gevoed, die het mannetje onvermoeibaar overal opzoekt. De keep (*Fringilla montifringilla*) is bij ons een wintervogel. De rug is zwart en bruin met zwarte vlekken, de buikzijde wit, borst en schouders rosoranje. Deze vogel nestelt in de noordse landen van Europa in dichte dennenbossen, heeft dezelfde vlucht als de distelvink en dankt zijn naam aan het snauwend keep... keepgeroep, dat zeer onaangenaam

klinkt. Van de eerste lentedagen af tot de herfst ontmoet men op zandige wegen kevers met groene metaalkleurige dekschilden, die voortdurend opvliegen om na een korte vlucht weer te gaan zitten. Het zijn zandloopkevers (*Cicindela*) waarvan twee soorten hier veelvuldig voorkomen. De ene kenmerkt zich door de groene kop en de witgespikkelde groene dekschilden (*C. campestris*), de andere door de goudbronzen, met witgele strepen en boogjes versierde vleugels. Het zijn echte moordenaars: al wat leeft en niet te sterk schijnt, doorboren ze met hun haakvormige kaken. Hun larven leven verscholen in gaatjes die als valkuilen zijn ingericht. Ze sluiten met hun platte, monsterachtige kop

de opening af, zodat ze bijna niet te zien is. Loopt nu een mier of een rupsje over die gesloten put, dan zinkt de valdeur in en het argeloze dier stort in de kaken van de sluipmoordenaar. Steekt men een strootje in de kuil dan grijpt de Cicindelalarve het tussen de sterke kaken en laat zich naar buiten trekken. Het is een witte made met grote kop en weinig ontwikkelde achterpoten. Op de achtste ring draagt ze twee naar achter gerichte knobbels waarmee ze in de nestpijp door allerlei wendingen van het lichaam op en af kruipt. Deze wrede rover heeft een

Necrophorus vespillo

geduchte vijand in het wijfje van een wesp, *Mutilla* genaamd. Bij deze soort heeft alleen het mannetje grote vleugels, het ongevleugeld wijfje lijkt op een mier, heeft een rood thorax en rode poten. Bij somber weer begeeft ze zich op jacht, haar manier van lopen onderscheidt haar dadelijk van een mier, weldra heeft ze de pijpen van de zandloopkeverlarven ontdekt. Ze nadert langzaam, bestijgt de kop van de rover en wordt aanstonds door de sikkelvormige kaken gevat: haar slank lichaam vult juist de leemte tussen de nijptangen zodat ze bij het toeknijpen niet wordt gewond en zich gereed houdt. Zodra de larve haar kop om te grijpen omhoog heft brengt de wesp haar in

de keel een verlamme angelsteek toe, tussen de krachteloze kaken door kruipt *Mutilla* in de nestpijp, duwt op bepaalde plaatsen de angel in het lichaam, legt een ei op de prooi en sluit de gang met steentjes en zand; na 5-10 dagen verschijnt de larve die de buit uitzuigt en zich daarna ter plaatse verpopt. Langs de wegrand azen mestkevers (*Geotrupes*). op mest van paarden en runderen Met hun sterke schopvormig verbrede poten graven ze diepe holten in de grond. De gegraven kevernesten bestaan gewoonlijk uit een loodrechte gang van 5 tot 15 cm. lengte en uit 3-4 horizontale vertakkingen die in verschillende richtingen uiteenlopen. Deze vertakkingen worden alsmaar breder en zijn aan het uiteind afgerond, het zijn de voorraadkamers; het uitgegraven zand wordt door het keverpaar naar boven gebracht en rond de opening opgestapeld. Het graafwerk begint zodra de kevers gepaard zijn, het mannetje werkt van boven, het wijfje beneden, waar ze de voedingsstoffen, allerlei mest, in de zijgangen bergt. Is een voorraadkamer tot op 1 of 1,5 cm. gevuld dan maakt ze een nis, waarvan de wanden met wat klei worden bestreken en waarin het ei wordt gelegd. Nu gaat het vullen van de voorraadkamer verder waarna een andere wordt aangevat. Na 14 dagen verschijnt de larve en begint te eten. De eieren worden in het voorjaar gelegd, de larve is een

Formica fusca

jaar daarna volwassen, verpopt zich in Juli, de kever verschijnt in september en graaft zich een loodrechte gang, waarin hij overwintert. Blijft een dierenlijk op de weg liggen, dan verschijnen weldra de doodgravers (*Necrophorus vespillo*) om het te begraven. Het zijn zwarte kevers met brede oranje banden op de dekschilden die met vereende krachten na enige uren, het dode dier onder de aarde doen verdwijnen. Dan worden de eitjes gelegd en de larven ontwikkelen zich in rottende weefsels. Mieren graven hun nesten overal langs de weg. Het zijn vliesvleugeligen, die in koloniën leven en waar alleen de geslachtsdieren gevleugeld zijn. Alle mieren hebben een of twee der basaalsegmenten van het

abdomen knotsvormig gebouwd, datgene wat hun een kenmerkend uitzicht geeft. Wanneer men de mieren aan de arbeid ziet, geeft men zich rekenschap van de grote rol door de kaken gespeeld, ze dienen tot het bijdragen van voedsel en nestmateriaal, tot graven en opbouwen, tot overweldigen van de buit enz. De angel integendeel is weinig ontwikkeld of verdwenen. Gifstralen worden in de gebeten wonden uitgestort of naar de indringer gespoten, voor 't overige vertrouwen de mieren op hun kaken om elke aanval af te weren. De onzijdige werksters doen in het nest alle werk; in het warme seizoen komen er mannetjes en wijfjes tot ontwikkeling, de paring grijpt plaats en terwijl de mannetjes afsterven rukken de wijfjes hun vleugels uit blijven in het nest of kruipen ergens onder schors of steen om een nieuwe kolonie te stichten. Daar worden eieren gelegd, die door het moederdier worden bewaakt; de larven die weldra uitkomen worden gevoed door een afscheiding van de speekselklieren en ook door stoffen, in het lichaam gevormd uit vetstoffen of uit eiwitstoffen, van de nu onnodige vleugelmusculatuur. Na zes weken verschijnen gewoonlijk de eerste arbeidsters die dadelijk met het opzoeken van voedsel en het inrichten van het nest beginnen. Het wijfje houdt zich nu nog alleen bezig met het eierleggen, de bevolking van het nest neemt alsmaar toe. De

stammoeder leeft van 10 tot 15 jaar, sterft ze, dan gaat de kolonie daarom niet altijd ten onder, daar sommige werksters ook bij machte zijn eieren te leggen, of een nieuw wijfje wordt aangenomen. De gelegde eieren worden door de arbeidsters in ontvangst genomen, op een uitgezochte plaats geborgen; ze worden gereinigd, voortdurend afgelikt en verplaatst als regen dreigt of de buitentemperatuur verandert. De larven worden gevoed met verteerd voedsel komende uit de maag en vermengd met speeksel. De poppen zijn naakt of rusten in een cocon, de werksters komen het volkomen insect nog te hulp op het ogenblik dat het zijn cocon verlaat. Bij de rode bosmier ontstaat een kolonie op volgende wijze: na het zwermen laat het bevruchte wijfje zich door een vreemd nest aannemen, zelfs bij de soort *Formica fusca* wordt ze goed onthaald, doodt na enige tijd de fuscakoningin en legt eieren waaruit rode mieren verschijnen, zodat na geruime tijd het nest uit rufa's bestaat. Andere gasten worden door de mieren in het nest geduld. Bij de rode bosmier leven in hetzelfde nest twee andere soorten. De ene, de gastmier (*Formicoxenus nitidulus*) is zeer klein, maakt een nest uit fijne plantendelen in de mierenhoop en leeft er van alle afval. De tweede soort is de diefmier (*Solenopsis fugax*) een klein bruin miertje dat met een angel is gewapend; het graaft kleine gangen in de wanden van het groot nest en gaat van daar op roof uit in de broedkamers waar het de rufalarven verslindt. Andere insecten komen nog in de mierenhopen voor: een kortschildkever leeft er verborgen en verslindt 's nachts en bij koud weder de verkleumde mieren. Deze kever, *Myrmedonia* geheten, spuit wanneer hij aangevallen wordt, een bijtend vocht over de vijand en slaagt er in telkens te ontkomen. Diep in het nest leven de larven van de gouden tor van rottende plantenvezels gedurende 3-4 jaar, om zich dan te verpoppen, ze worden nooit door de mieren aangevallen, terwijl de kever bij het uitkomen in allerijl moet vluchten moet om niet verslonden te worden (*Cetonia aurata*). Ook de larven van de vlieg *Microdon* kruipen langzaam in de nesten rond zonder opgemerkt te worden, ze verpoppen zich aan de oppervlakte om de uitkomende vlieg een kansje te geven tot ontsnappen, bij de minste aarzeling zou ze onmeedogend opgevreten worden. Een 5 mm. lang kortschildkevertje *Dinarda* wordt gewoonlijk geduld het vangt de mijten die op de mieren leven, dikwijls wordt het toch aangevallen en weet zich dan door snelle vlucht te redden, een andere kever *Hister* dankt zijn voortbestaan aan de sterke bepantsering van zijn lichaam, wordt hij aangegrepen, dan trekt hij voelers en poten in en houdt zich dood. Het kortschildkevertje *Lomechusa*, waarvan de larven eieren en larven van de mieren uitzuigen, wordt in de nesten gehuisvest en gevoed omdat het een zoet vocht afscheidt waarop de mieren bijzonder verlekkerd zijn. Zakkevers (*Clytra*) leven op heesters, de larve ontwikkelt zich in mierennesten en leeft er in een peervormig tonnetje dat aan een van de uiteinden open is. Nooit verlaat de larve haar buisje, nu en dan steekt ze kop en borststuk naar buiten om bij de minste aanraking erin te verdwijnen. De mieren, die niets vermoeden, brengen hun eieren in het hulsel. dat hen als bergplaats zeer geëigend schijnt; dan komt de Clytralarve opnieuw naar voren en laat zich de aangeboden lekkernij goed smaken. Angeldragers verkiezen de weg als jachtterrein of woonoord. De zandwesp zoekt er naar grauwe wormen; in de warme zonnestrallen loopt de wegwesp (*Psammochares*) met rood achterlijf en sidderende vleugels rond; heeft zij een spin bemerkt dan gaat ze dadelijk tot de aanval over, de prooi wordt in de omgeving van de mond door de angelsteek getroffen en is aanstonds verlamd. Nu grijpt de wesp een van de poten

tussen de kaken en sleurt haar slachtoffer naar een geschikt plaatsje, waar het nest kan gegraven worden. De buit wordt in de buurt aan een grashalm opgehangen om het stelen te beletten want wegwespen zijn doortrapte dieven en het graven begint; is de wegwesp gang klaar, dan wordt de spin van haar bergplaats afgehaald, naar de nestpijp gesjord en naar beneden getrokken. Is het ei eenmaal op het cephalothorax vastgekleefd dan kan de gang weer gevuld worden en de jacht begint opnieuw. Enige bijen kiezen de weg als nestplaats: pluimvoetbijen leven er in grote koloniën, groefbijen leggen er onderaardse nesten aan en de zwarte panurgusbijen werken het uitgegraven zand in hoopjes naar boven. Rond al de pijpen krioelt het van parasieten, die het gunstig ogenblik afwachten om hun ei in goede voorwaarden te plaatsen. Weer komen hier in voor- en najaar veel slakken hun voeding zoeken, hun geduchte vijand is de zwarte Aaskever (*Phosphuga atrata*). Hij beklimt de slakkenschaal en bijt het weekdier dat slijm afzondert en zich in zijn schaal terugtrekt, de kever verslindt gretig dit slijm en dringt daarna in de schaal om zijn prooi te verscheuren. Ook zijn larve jaagt op weekdieren en volgt hun slijmspoor tussen het gras. Onder de vlinders die de bloemen van de wegrand bezoeken, treffen wij niet alleen distelvlinders, vossen, citroenvlinders en dagpauwogen aan, maar nog enige soorten die hier graag verblijven en er de ganse zomer vrolijk rondvliegen. Als een pijl schiet de meekrapvlinder (*Macroglossa stellatarum*) ons voorbij, blijft voor een bloem in de lucht hangen en steekt de lange slurf in de kroon; weer schiet hij weg om voor een andere bloem te blijven zweven. Geen enkele vlinder verzamelt bij dag honig op die manier geen enkele heeft zulke snelle vlucht en toch zijn de vleugels kort en smal en is het lichaam dik en plomp. De rups leeft op kleefkruid, het horentje, op het uiteind van het achterlijf, toont aan dat men met een pijlstaart te doen heeft, de enige van de soort die bij dag rondvliegt en honderden bloemen op een uur bezoekt en bestuift. Ook de kleine parelmoervlinder leeft graag langs de weg, zijn zwartbruine rups is met rode doornen gewapend en leeft op het Driekleurig viooltje. Zeer opvallend zijn de grote behaarde beerrupsen, die hier en daar over het pad kruipen en ijlings tussen het gras verdwijnen; het zijn de rupsen van de beerrupsvlinder (*Arctia caja*), één van onze mooiste nachtvlinders die zich overdag goed verborgen houdt onder bladeren. De bovenzvleugels zijn bruin, witgevekt, de achtervleugels rood met blauwachtige vlekken, het ganse dikke achterlijf is met rode haren bedekt. Jammer dat we langs de weg zo dikwijls door vliegen worden lastiggevalen, het zijn vooral regendazen (*Haematopota*) met donkergrijs lichaam, die ons in zwermen bestormen. Soms komt de goudoogdaas (*Chrysops*) een nijldige vlieg met prachtige groene ogen en geelgevekte vleugels ons gevoelig steken.

arctia caja